

850513b.doc

Donald Broady:

Det kulturella kapitalet. Om sociala och kulturella system
och forskarens självförståelse.

Anförande, HSFRs symposium "Kulturforskning för 90-talet",
Lidingö den 13-15 maj 1985

Rubriken för symposiet är "Kulturforskning för 90-talet".
Mest ska vi kanske göra upp önskelistor, men jag vill också
våga en gissning om vad nytt vi har att vänta inför 90-
talet.

Kanske kommer namnet Nietzsche att fylla en plats liknande
det som namnet Marx tilldelades under 70-talet. Och kanske
kommer namn på gamla men alltså levande pionjärer -
Norbert Elias, Annaleshistorikerna, E. P. Thompson och andra
engelska socialhistoriker, m fl som inspirerade 70-talets
nytänkande inom kulturforskningen - att ersättas av namn som
Deleuze (Foucault har talat om 1900-talet som Deleuze's
århundrade).

Jag skall här använda beteckningen "nynietzscheanism" om
vissa strömningar som dominerar t ex en yngre årgång
studenter i Berlin, Paris, Italien (även om givetvis det
ordet är lika vagt som beteckningen "nymarxism" för 70-
talets nya intresse för socialhistoria etc). Förr eller
senare får dessa strömningar konsekvenser för det
vetenskapliga fältet, eftersom ämnesföreträdarnas konkurrens
om begåvade doktorander är ett viktigt inslag i den
konkurrens som formar fältet. Det handlar om kritik av den
västerländska metafysiken: av idén om vetenskapsmannen såsom
en som gradvis träder sanningen allt närmare, eller mer
generellt: kritik av idén om det sammanhållna jaget.
I stället ses "jaget" som mötesplats för diskurser,
begär... Vidare kritiseras det argumenterande förnuftet,
vetenskaplighetens anspråk, begreppens övervåld mot en
mångskiftande verklighet.

Att denna hållning smyger sig in i kulturforskningen
illustreras av Orvars notering om en yngre generation

Birminghamstudenter: "När nästa generation av kultursociologer vid Centre for Contemporary Cultural Studies i Birmingham granskar sina föregångares klassiska studier av ungdomskulturens semiotik går kritiken bland annat ut på att det till varje pris gällt att dechiffrera ett budskap i allt från frisyrer, kostymering och utsmyckning. Allting måste vara meningsbärande, men tänk, säger kritikern: "sometimes a pair of snow-boots are just a pair of snow-boots and nothing else..." (Orvar Löfgren: Rika och fattiga kulturer. HSFRs seminarium "Kulturforskning för 90-talet", Lidingö, 13-15 maj 1985, p 3).

Jag tillåter mig att vara lite personlig: för den som är uppfödd på Hegel och Marx och frankfurtianerna m fl har det nästan pornografiska kvaliteter att läsa Baudrillard: produktionen som mall för alla våra tolkningar, eller om tecknen som hänvisar till andra tecken (ex: Skinheads som Mikael och jag intervjuade), eller om det svarta hålet...

Eller Felix Guattari's formulering om vetenskapliga verktyg som verktygslåda, där man stjälar, tappar bort, lånar... etc, dvs där man tar vad man har bruk för.

Eller Jean François Lyotards bild av informationssamhället som en plats där den bild av forskaren som vi alla nog odlar - bilden av honom som bakom sitt pannben ackumulerar kunskap - är out of date; i stället handlar det om ett flöde av kunskap, som kan avledas, styras hit eller dit, som man kan träda in i och ut ur, låna från... Vi som ser kunskap som ackumulation är kanske utdöende släkte.

Eller Foucaults sätt att undersöka, som är så oförenligt med det mesta vi är vana vid. Hur bär sig karln åt: Han måste en gång i världen ha samlat på sig en oherrans massa material, som han (eller hans assistenter) sen gått över gång på gång för att skriva galenskapens, fängelsernas, sexualitetens historia...

Allt sådant har fordrat att jag förhållit mig till det. Det är i hög grad de traditioner som på våra breddgrader under 70-talet givit en ny identitet åt kulturforskningen - marxism, psykoanalys, hermeneutik, strukturalism - som idag utsätts för beskjutning från nynietzscheanerna. Hermeneutikens tillskrivande av mening åt texter. Fenomenologiska grundantaganden om det sammanhållna subjektet. Marxismens bruk av produktion som metafor för allt mellan himmel och jord.

Jag talar om en europeisk utveckling, och den brukar ju inte märkas på allvar i Sverige innan den gjort ett varv på den amerikanska intellektuella scenen. Men det finns män som Jay, Bernstein och i sh Rorty som för liknande diskussioner i USA. Jag tror t o m att motsättningen Habermas/Lyotard, som bl a kom att ligga till grund för en del av våra funderingar när NSUs modernitetskrets startade, i hög grad är en konstruktion av Richard Rorty, tack vare hans artiklar för ett drygt år sedan.

Strukturalismen utsätts för attacker. Nynietzscheanismen flyter samman med poststrukturalismen. Poststrukturalismen

har uppstått inte bara efter utan också ur strukturalismen! Många av dagens ledande nu medelålders kulturforskare i Frankrike formades till strukturalister för 20-25 år sedan, då det franska, dvs parisiska, intellektella scenen blev invaderad av i sh Levi-Strauss och hans efterföljare. Det gäller äv Bourdieu som berättat om entusiasterna som Levi-Strauss' projekt väckte åren kring 1960. Bourdieu tillhör dem som överförde strukturalismen från antropologin till sociologin. Redan 1960 föreläste han vid Algers universitet om förhållandet de Saussure och Durkheim.

Enligt egen utsago skrev Bourdieu saitt sista arbete som "obekymrad strukturalist" 1964. Han arbetade då med 1500 hålkort med riter etc, och lyckades få ordning på detta först sedan han givit upp ambition att finna koherens. Jfr Abdelmalek Sayads undersökning av giftermål, Praktiskt behärskade...

Bourdieu är också förstrukturalist. Återupplivande av durkheimianismen, som under efterkrigstiden förut betraktats som gammal, torr, tråkig, som diskuterade om huruvuda sociala fenomen är saker eller inte...

B, liksom durkheimianerna, respekterar inga gränser mellan antropologi, sociologi och historia, eller mellan religionssociologi, utbildningssociologi, kultursociologi... Ca 1/3 av Bs arbeten faller, menar han själv, under rubriken litteratursociologi, vilket inte är särskilt känt i Frankrike, men mer känt i Tyskland. Rosengren skriver i sitt paper att "the grander the theories, the less their contact with empirical research" /Rosengren 1985, p 6/, vilket dock inte gäller Bourdieu. B har samarbetat mkt med statistiker, och sätter ära i att vara empiriker. Han har berättat att det tog 2 veckor att skriva varje sida i La distinction, utom de 20 sidorna Kantkritik i ett appendix som tog 2 sidor per dag att skriva.

Jfr Donnés sociales 1984! Dvs den aktuella utgåvan av Frankrikes Statistisk årsbok, utgiven av INSEE (Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques).

Kulturellt kapital vår tids viktigaste form av det symboliska kapitalet. Symboliskt kapital är en allmän form för rikedom. Gift er med era kusiner!, sa en anfader inom släkten Michelin.

I det skriftlösa kabylliska samhället lagrades symboliska tillgångar (ex minnet av det förflutna) huvudsakligen i människors kroppar. Bondesamhällets etos fördes vidare i det fysiska mötet mellan människor och ägde den stabilitet som det mänskliga minnet och dess memoriseringstekniker gav den. Med skrivkonsten och senare utbildningssystemet infinner sig f f g, skriver B i en klargörande passage i Le sens pratique (p 214), villkoren för ackumulation av en ny, specifik form av symboliskt kapital, nämligen det kulturella kapitalet. Symboliska tillgångar kan nu bevaras inte bara i "förkroppsligat" tillstånd (som habitus) utan även i "objektiverat" tillstånd, fixerade i texter, teorier, samt, för det tredje, i "institutionaliserade" tillstånd, som t ex titlar; i vårt samhälle behöver inte varje man med sin

egen kropp visa att han är en man med heder för att kunna behålla sin ställning.

Det finns således tre existensformer för det symboliska kapitalet (el dess underavdelning kulturellt kapital): förkroppsligat som habitus, objektiverat som t ex texter, institutionaliserat som t ex titlar.

Enl Bourdieus egen utsago växte hypotesen om det kulturella kapitalet fram ur de utbildningssociologiska studierna under 60t, för att förklara statistiska regelbundenheter.

Se schemat La distinction, p 140f! Distinktion (Kulturen alltid hors piste), god vilja, nödvändighetens smak...

Mellan sociala rummet och smakens distribution: habitus

I slutet av min pm /850513a.doc/ några frågor med anledning av Bourdieus antaganden: Det finns ett kulturellt kapital, eller den sociala världen låter sig studeras som om ett sådant finnes; en "social energi" som lyder tröghetslagar, inte omformas hur som helst. Finns ett annat kulturellt kapital i Sverige än i Frankrike? Lars Furuland och Ronny Ambjörnsson har ju redan försökt besvara den frågan, när de menar att man i Sverige måste ta hänsyn till folkrörelsernas relativt autonoma "kapital": Ronny talar om medborgerlighet, ordentlighet etc som dygder.

Finns det ett kontinuum från en legitim, auktoriserad, dominerande kultur till "lägre" nivåer i det sociala rummet. Finns t ex tillräckligt autonom arbetarkultur för att Bourdieus metod skall bli oanvändbar? (Orvar talar om "hegemoniforskarnas hegemoni"; vilket jag fö inte tycker är rättvist, det är tvärtom underifrånforskarna och mot- el subkulturforskarna som gjort framryckningar på senare år). Ett vanligt argument är att det franska kulturella kapitalet är mer hierarkiserat än det svenska. Men jag är inte säker på det: även i Frankrike har nog den dominerande uppfattningen inom dominerande kulturella skikt varit att la culture generale alls icke är bunden till ett viss socialt skikt utan en allmän kultur, som inte ens är fransk utan vars värden tillhör hela den civiliserade världen. När Bourdieu publicerade Les heritiers 1964 slutade gamla vänner tala med honom, så skandalöst var hans påstående att elitkolesystemet är vissa skikts sociala reproduktionsinrättningar och icke bara förvaltare av en allmän kultur.

Ytterst grundar sig Bourdieus sätt att tänka, tror jag, på ett fenomenologiskt antagande (från Merleau-Ponty?) om ett praktiskt förnuft, ett mkt enkelt, av kroppen betingat, sätt att orientera sig: upp/ned, fram/bak i rum o tid. Så fungerar vår smak, vårt känsligaste instrument för orientering i den sociala världen. Smaken är alltid också avsmak för andras smak. Och våra komplexa smakomdömen kan som regel återföras på enkla polariteter upp/ned, fint/grovt, lätt/tungt etc (jämför våra omdömen om födoämnen). Jfr Orvars synonymer till "vulgär" (i det ovan citerade pappret)!

Sven Sandström ritade på tavlan upp en bildlig framställning av kulturen, som liknar Henrik IVs vapen: en salamander som vrider på huvet och tittar bakåt. Och jag tror att salamandern är en bra bild för kulturen. Salamandern kan vara nyttig, såsom jättesalamandern i Japan som är 1½ meter lång och ätlig. Men framförallt är salamandern i romantisk diktning kärlekens och konstens sinnebild. I folktron lever salamandern dessutom av eld och föds ur eld. Så salamandern - som föds i vatten och sedan kryper upp på land, lever på jorden och andas luften - flyttar mellan alla fyra elementen; en bra bild för den kultur vi älskar. Brahms har tonsatt en visa om eine böse Mädchen som kastar en salamander på elden; men därav växte den sig bara starkare. Liksom vi alla nedkylda mänskliga varelser behöver brännas av kärlekens eld ibland.

Men: även om vi älskar kulturen, så borde vi kunna erkänna att det beror på något att vi älskar den, att det är ett tunt skikt av bildad borgerlighet som burit upp det vi kallar kultur. Lars Furuland och Ronny Ambjörnsson har lyft fram folkliga traditioner och folkrörelser som sa: Detta är vad vi har att bidra med! Kan man inte på samma sätt säga att bildningstanken sådan den växte fram under den senare hälften av 1700t är det bidrag som ett mycket tunt skikt bildningsborgare lämnat oss i arv? Måste vi fortsätta med bedrägeriet att kulturen är för alla, av alla och något som alla mår lika bra av?

Till sist några ord om den del av kulturen som kallas vetenskap. Jag har talat om Bourdieu. Men det intressanta för oss är inte mannen Bourdieu, utan de traditioner han representerar, det specifika kunskapsmöjligheter som i synnerhet den klassiska franska sociologin, durkheimianerna, införde. Detta var förstas en mycket speciell grupp människor: borgarsöner, judar, ofta av utomfransk härkomst. Allt detta innebar specifik kunskapsförmåga. Bourdieus fältbegrepp stammar från Webers religionssociologi (präster motsvarar t ex väletablerade uniprofessorer, profeter är Johan Asplund eller Lars Lönnroth). Bourdieus begrepp croyance stammar från Marcel Mauss. Durkheimianerna präglades av dominansen som filosofin utövade, p s s som den amerikanska sociologin präglades av naturvetenskapernas dominans. Kunde vi inte, på samma sätt, erkänna att låt säga sociologin innebär en specifik kunskapsform? Inte nödvändigtvis bättre, men en (eller flera) egna kunskapsformer som kan åstadkomma det som inte kan åstadkommas på andra sätt.

Deltagare, HSFRs symposium "Kulturforskning för 90-talet",

Rönneberga, Lidingö 1985-05-13--15

Bo Öhngren, HSFRs vetenskaplige sekreterare, historiker

Ronny Ambjörnsson

Karin Aronsson, doc vid Tema Kommunikation, Linköping.
Språkpsykolog. Trevlig. Skall flytta med sin man som är
diplomat till Addis Abbeba, Etiopien.

Gunilla Bjertén, Socialantropologi, Sth

Bengt-Erik Borgström, Socialantrop, Sth. Adress hem: Stora
Björnens g 173, 136 64 Handen. Fältarbete i Asien.

Lars Furuland. Mkt fin man.

Ingrid Åberg, Historiker, Uppsala Umeå. Skrivit om "Från
association till massorganisation". Verkar frik.

Yvonne Hirdman. Ys farfar var Gunnar H. Y. studerar nu
föreställningar om vardagsliv i utredningsmaterial.

Peder Hård af Segerstad, Sociologi, Uppsala.

Lena Johannesson, konstvetenskap, Uppsala. Sysslar med
reklam etc. Stora glasögon.

Per Linell. Prof, tema kommunikation, Linköping. Under 70t
teoretisk lingvistik. Nu mer tillämpade frågor. Kompis till
Janne Anward, studiekamrater från Uppsala.

Philip Tagg. Adr hem: Övre Besvärsgatan 11, 411 29 Sth.

Göran Löfdahl. Direktör för kulturrådet. Tidigare ledare för
litteraturutredningen mm. Sympatisk besk sosse.

Orvar Löfgren.

Lars-Göran ("Timpa") Malmgren

Sven Nilsson. Numer kulturchef i Norrköping. Synnerligen
klarsynt man.

Agnes Nobel, pedagogik, Uppsala. Sysslar nu med Rudolf
Steiner.

Göran Nylöf. Vetenskaplig rådgivare vid Kulturrådet.
Musikhistoriker.

Karl-Erik Rosengren.

Göran Sörbom, Estetik, Uppsala

Sven Sandström, prof konstvetenskap Lund. Mkt sympatisk man
Werner Schneider. Chef f Universitetsdaotcentrazlen Uppsala.
Bosse Talerud. Ped, Sth uni.
Peter Stenberg, byrådirektör HSFR

Hos rådet finna 34 forskartjänster, 31 doktorandtjänster och
15 professorat.

Vollyboll m Orvar Löfgren, Karin Aronsson, Philip Tagg,
Peder Hård af Segerstad, Timpa Malmgren. Samtal i
bubbelpoolen med Lars Furuland, Orvar Löfgren, Per Linell.